

TOKAJ-HEGYALJA KULTURÁLIS ÉS BORTURIZMUSA¹

[DOI 10.35402/kek.2020.2.12](https://doi.org/10.35402/kek.2020.2.12)

Absztrakt

A kulturális és borturizmushoz három szervező forrás szükséges: költészet, kínálat, képzés. A cikk figyelemfelkeltő szándékkal készült és cselekvésre ösztönöz, aktualitása vitathatatlan. A szerző a téma jó ismerője és a Tokaj-Hegyalja kulturális szószólója.

Abstract

For the organisation of cultural and wine tourism need three resources: poetry, demand and education. The study was prepared with the wish of focusing and help the activity. It is very actual. The author is very at home in the subject and he is one of the main cultural propagandist of Tokaj-Hegyalja.

A kulturális és borturizmushoz három szervező forrás szükséges: költészet, kínálat, képzés. Költészet, ahogyan Áprily Lajos megfogalmazta „Pataki bor” című versében.

Áprily Lajos: Pataki bor

*Nézd azt a kéklő, kúpos hegykaréjt:
itt ősi korban tűz formált talajt.
A városvégre hajló dombokon
a venyigében vulkán lelke hajt.*

*Baráti szívek közt, a hegy tövében
ízlelgetem borát, a csodáját.
Varázsa múltat kápráztat felém,
borozgató nagyokról víziót.*

*Iffjú Balassa Bálint itt mulat,
sűrűn koccan s kondul az ón-pohár;
kemény táncos lábak dobbantanak
s szilaj daloktól cseng a régi vár.*

*Diák-kvartély a füstfelhőiben,
az éjben alvó scholához közel,*

*víg társak közt Csokonai Vitéz
szikrázó kedve mulattat s tüzel.*

*Petőfi lelke hősökért hevül,
nem a jelent, a múltat látja itt.
Nem te idézted meg, pataki bor,
a szent szabadság oroszlánjait?*

*S amott, hol csend-strázsálva állanak
a hallgató temető-széli fák,
alszik, s az álmuk mély és végtelen,
néhány korán megfáradott diák.*

*Míg élők voltak, nóta-kedvüket,
tudom, te ajzottad fel, tűz-ital,
itt mindig belőled forrásozott
a pajzán tréfa és a drága dal.*

*Arany cseppeddal felköszöntelek,
s mert kedvem néha csüggedt és komor,
adj, kérlek, pezsdítő kortyot nekem
s felejtő mámort, pataki bor!
(1964)*

A költő az 1960-as években, hajdan volt pataki professzorokkal, Újszászy Kálmánnal, Koncz Sándorral a városvégre hajló dombok alatt sétálva nem ivászatokat, hanem elmélkedő, kultúrát teremtő, borozgatva beszélgető nagyokat idézett.² Nem a jelenről, a múltból beszélt. Én a jövő lehetőségeiről fogok szólni.

2 Újszászy Kálmán (1902–1994) sárospataki teológiai tanárról lásd: *Újszászy Kálmán emlékkönyv* 1996 (szerk. Balassa Iván, Kováts Dániel, Szentimrey Mihály), Kazinczy Ferenc Társaság – Szabad Tér Kiadó; Koncz Sándor (1913–1983) sárospataki teológiai tanárról, alsóvadászi lelkészeiről lásd: Koncz Gábor 2002 *Dr. Koncz Sándor. Életrajzi vázlat és bibliográfia*. Budakeszi. (kézirat, Sárospataki Református Kollégium, Nagykönyvtár); Koncz Sándor posztumusz írásait lásd még *Zempléni Múzsá*, 2001–3. és 2002–2. számokban. Áprily Lajos azért is szerette Sárospatakat, mert a vidék Erdélyre emlékeztette. Koncz Sándorhoz az is kötötte, hogy 1946–47-ben együtt dolgoztak az újjászerveződő Magyarországi Református Egyház Konventjének Külsügyi Osztályán. Budapesten, az Abonyi utcában, a szemközti épületben volt Rákosi Mátyás egyik irodája; egy liba őrizte, amely gágogással riasztotta az öröket, ha valaki érkezett – olvastam a történetet apám, dr. Koncz Sándor Áprily Lajossal kapcsolatos jegyzeteiben.

1 Először előadásként hangzott el a Magyar Borok Háza által 2001. október 26–27-én, Sárospatakon rendezett, „Tokaj szőlővesszein... Tokaji Bor Konferencia” című rendezvényen, majd megjelent a hasonló című kötetben, 2002-ben, a Magyar Borok Háza kiadásában. A mostani közlés a korábbiak szerkesztett, jegyzetekkel kiegészített változata.

Költészet

Különlegesen nagyszerű geológiai és szellemi örökség: ez Tokaj-Hegyalja jövőjének, így kulturális turizmusának is az alapja. Itt találkozik a vadregényes Hegyköz, a vulkán-lelkű Hegyalja és a varázslatos Bodrogköz.³ Amikor a múlt század fordulóján dédnagyapám, Radácsi György teológiai tanár felvitte a növendékeket a Királyhegyre, mély protestáns racionalitással azt találta mondani: „Nagyitszeteletű urak, ez olyan szép, hogy ha a bibliai megkísértés itt történik, talán bizony sikerül is...” Az Európai Uniónak, tehát a szubszidiaritás és regionalitás elvének és politikájának még hírehamva sem volt, amikor az éppen száz éve született Németh László itt fogalmazta a táj hazák, a kertek Magyarországnak gondolatát; itt formálta meg a maga köré parányi édenkertet teremtő Égető Eszter regénybéli alakját.

Mіндеzt azért említem, mert az első erőforráskiindulás, a költészet mondanivalómban kitágul, kultúrát jelent. A turizmus, a kulturális turizmus, a borturizmus mindenekelőtt kultúrák találkozása. Egyrészt az örökség és a mai élet, másrészt az idejövők és itt élők kultúrájának találkozása.⁴ Ez lehet a kulturális turizmus szervezésének első és sarkalatos tétele. Mert ebből következik: a vendég hozza a saját kultúráját; hozza más vidékek tapasztalatait; hozza apróbb és nagyobb elvárásait, szokásait, rigolyáit, kérdéseit. Így hát fel kell készülni a vendégből, mert látott ő borvidéket; szebbet is, szervezettebbet

3 Lásd még: Koncz Gábor 1985 Módszertani szempontok „A Művelődés Háza, Sárospatak” tevékenységének tervezéséhez. *Kultúra és Közösség*, 1:36-54; Koncz Gábor 1985 Sárospatak a magyar művelődésben I. rész. *Kultúra és Közösség*, 2:103-113; Koncz Gábor – Hörcsik Richárd 1985 Sárospatak a magyar művelődésben II. rész. *Kultúra és Közösség*, 3:20-53; Parázs és Idő. A Sárospataki Református Kollégium Alapítvány létrehozásának történelmi körülményei. In *A Sárospataki Református Kollégium Alapítvány első tíz éve, 1989–1998*. (szerk. Bolvári-Takács Gábor) SRKA, Sárospatak, 1999:7-15; Koncz Gábor 2001 Sárospataki EU-tópiák. *Zempléni Múzsá*, 1:38-45; Koncz Gábor 2001 Komplex programok tervezése. Két esettanulmány vázlat. 1. Szatmárcseke: Nemzeti, kulturális turisztikai zárandokhely. 2. Olvasni jó! Rendezvény-tani szempontok az „olvasás éve” megszervezéséhez. Szín, 4:6-11.

4 A kulturális turizmusról lásd még: Horváth Attila 1999 *Turizmus a kultúrában (kultúra a turizmusban)*. Budapest. Magyar Művelődési Intézet; Puckó László – Rátz Tamara 2000 *Az attrakcióról az élményig; A látogatómenedzsment módszere*. Budapest. Geomédia Szakkönyvek.

is; s azt várja, hogy a mi kultúránkat mutassuk fel; arról győzzük meg, ám az ő kulturális beállítódását, aktivitását figyelembe véve.

Következik az előzőekből a kultúra sokszínűsége is; nemcsak bor, hanem szőlő és táj; nemcsak kirándulás, gasztronómia, hanem szellemi üzenet; emberi kapcsolat. Fel kell készülni önmagunkból; az intézményes és egyéni kínálat, szerves és szervezett koordinációjával. És következik az is, hogy a kulturális turizmus, borturizmus szolgáltatás: egyszeri és megismételhetetlen; csak jól szabad csinálni. A szolgáltatás megfoghatatlan, termelése és eladása elválaszthatatlan, mert (reméljük ugyan, hogy palackos bort, mézeskalácsot, diót, albumot, képeslapot, kerámiát is) főleg élményt, jó emléket, kultúrát visz haza a vendég. A szolgáltatás változékony! Az azonos nevű tárgyi, szervezési kínálat függ a szervezőtől, a kínálótól; megjelenésétől, felkészültségétől, mosolyától – tehát megint csak a kultúrájától. És ez a meghatározó, mert a szolgáltatás romlékony. A bor ugyan érik tovább, ám a ma el nem adott szolgáltatás kárba vész, az erőfeszítés szétporlik.⁵ Tokaj-Hegyalja kulturális- és borturizmusának kibontakoztatásához a tűz-ital, a pajzán tréfa és a drága dal szélességét; a vulkán és mámor mélységét felölelő sokszínű kultúra aktivizálására van szükség. Szárazabban: kell egy táji fejlesztési koncepció, forgatókönyv és a minta-modellek begyakorlása. Mert vannak városok, falvak, ahová elérve nem kell a táblát elolvasni, tudjuk, hol vagyunk: a turistát (és a napi hazajárót) a fákra, bokrokra fűjt szemét fogadja. És vannak települések, ahol a fák sorából, az útszéli árokról, az egységes padkáról következtünk arra, hogy 30-35 éve volt ott egy gondolkodó, tervező és szervező tanácselnök, vagy később egy hasonló polgármester.

Kínálat

Ha azt mondom: furmint; azt mondod: muskotály. Ha azt mondom sasza; azt mondod: szlanka-menka; és csabagyöngye, leányka, balafánt, romonya, góhér, kecskecsesű... vagy 138 féle szőlő volt-van Hegyalján. Persze: a hívó íz, illat, szín, fogalom: az aszú; a furmint és a hárslevelű. Ám ne feledjük: a sokszínűség a turizmus lényege. Étel is volt és van: nem csupán rántott hús és pincepörkölt; hanem guba, görhe, cinke, káposztás krumpli, hájas tészta és

5 A szolgáltatások ilyen értelmezésének eredeti forrása: Philip Kotler 1991 *Marketing management*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó.

csík! És virág se csak szegfű meg rózsá; hanem volt-
van rezeda, porcsinka, portulánka, göndörke. No,
és bútor se csak lóca és pad, hanem topolya-betétes
szekrény és, ha már netán lerogynánk: tuliágy.

Hatalmas a három táj néprajza és néprajzi iro-
dalma, van mire építeni. Helyi sokszínűség; a tájhaz-
za gazdag kultúrája; úgy, ahogyan a vendég elvárja.
A vendég ugyanis nem azért jön, mert szomjas. Volt
idő, amikor a Tisza és a Bodrog gyakran egybe öm-
lött, így a híg bort víz helyett itták... Ma a komplex
kulturális és kulturált kínálatért jönnek. A kevesek-
nek szóló különlegesért. Ide messzi van Lajosmi-
zse és környéke. Oda rövid idő alatt viszik a bus-
szok egyszerre százával a turistákat, a rendkívül jól
szervezett és nagyon igényes lovas-gulyás kínálatra.
Ide egyelőre kevesek minőségi turizmusa hozható.
Ezért is különlegesen fontos a parkoló, a wc, a mos-
dó; a sofőröknek, nem borivóknak való helyi gyü-
mölcsle; a gyerekeknek játék, lovacska, szamárika; az
olvasóknak útikönyv; az izgágáknak telefonkártya s
net-kapcsolat és sok szórólap; a hazagondolóknak
képeslap és helyi, használható, autentikus ajándék.
Az én EU-tópiám (kiválasztott, jó helyem; megva-
lósítható utópiám) a komplex, minőségi túra. Ami-
kor itt, Sárospatakon összekapcsolódik a Vár, a Kol-
légium, a Királyhegy és a pincék... Az én vendégem
Tokajból hajóval jön Patakra. Taxival megy a Várba,
a Nagykönyvtárba. Rövid tánc fogadja A Művelő-
dés Házában; zenés busszal Pácinba kívánczik (az
étkezés törökéri hal, csík, kecske; és újhagyma, mert
– ahogyan Krúdy mondatja Szindbáddal – „vala-
mirevaló vendéglős pincéjében mindig van újhagy-
ma”!), aztán hintóval Hercegkút pincéihez hajt...
Persze majd a bodrogkeresztúri várhegyre is fellova-
gol-feljut; mert onnan még Tokaj is szépen látszik...

Sárospataki nagyasszonyunk, Lorántffy Zsu-
zsanna kortársa, az 1600-as évek elején, a spanyol
Gracián mondta volt: „Nem elég a lényeg, a körül-
mények is fontosak”. „A tökéletesség nem a meny-
nyiségben, hanem a minőségben van”. Továbbá:
„Egyetlen felhő elég, hogy elsötétítse a napot”.⁶

Képzés

A komplex, kultúrát adó és minőségi kínálat
csak képzéssel érhető el. Jól tudják a kereskedők:
belső piac nélkül export sincs! A már említett fejleszté-
si koncepció és módszer keretében, fakultatív jel-
leggel meg kell hirdetni a gimnazisták, teológusok,

6 Baltasar Gracián 1984 *Az életbölcesség kézikönyve*.
Budapest. Helikon Kiadó.

tanítóképzősök körében a kulturális turisztikai
képzést. Ösztönözni kell, hogy ennek számtalan
lehetőségéből diákköri írások, szakdolgozatok ké-
szüljenek. El kell kezdeni a nyitott szemű, rugalmas
vállalkozók kulturális turisztikai képzését. Külföldi,
országos és helyi minta-utazásokat kell szervezni a
helyi termelőknek, vállalkozóknak. A koncepciót
és koordinációt oktatni kell; ám nem erőltetéssel,
hanem a közösségszervezők által kidolgozott „szelíd
településfejlesztés” aktualizált módszereivel.⁷

Költészet, kínálat, képzés! Bizony Barátaim,
Kedves Olvasó, ahogyan a bölcs borászok mondják:
„túl rövid az élet ahhoz, hogy rossz bort igyunk”.
Ahhoz meg különösen túl rövid, hogy rosszul kínál-
juk; bort is, turizmust is csak jól szabad! 1948-ban,
a Kollégium boltos szobájában írta Németh László
a naplójába: „Ha a legnagyobb lehetőségek mellé
szegődtünk bábául – ahogy Ady mondaná: Isten
cinkosai vagyunk – maga a feladat segít és véd ben-
nünket”.⁸ Szegődjünk hát a nagy lehetőség mellé:
minőségi kulturális és borturizmussal lendítsük fel
e tájhaza EU-tópiáját!

7 Beke Pál 2001 *Méltóságkereső. Önéletrajz és szakma-
történet*. Budapest. Epl. editio plurilingua, 3. <https://mek.oszk.hu/01600/01631>

8 Németh László és Sárospatak kapcsolatáról lásd:
Újszászy Kálmán emlékkönyve, i.m. 475-492. Az idézet for-
rása ugyanitt: 482. Eredeti forrás: Németh László 1977
Homályból homályba. Életrajzi írások. Budapest. Szépiro-
dalmi Kiadó. II. kötet, 542.